

PHÁT HUY VÀ BẢO TỒN VĂN HÓA NGÀY TẾT Ở CÁC XÃ VÙNG ROÒN, HUYỆN QUẢNG TRẠCH, TỈNH QUẢNG BÌNH

TRẦN THỊ HỒNG DUYÊN

Ở khắp nơi trên đất nước Việt Nam, nơi nào cũng có phong tục, những nét văn hoá riêng mang tính đặc sắc của vùng. Nhất là mỗi độ Xuân về, ở làng quê Việt Nam nơi nào cũng tổ chức lễ hội đón Tết; dù là phong tục của vùng hay những trò chơi dân gian đều với mục đích giữ gìn bản sắc văn hoá, củng cố tinh đoàn kết cộng đồng. Tuy nhiên, trong những năm gần đây, khi mà nền kinh tế phát triển, kéo theo là sự phát triển toàn diện trên các mặt của đời sống xã hội, cùng với quá trình hội nhập văn hoá “ngoại” thì giờ đây văn hoá bản địa ngày càng bị mai một dần trong tâm trí mọi người, nhất là thế hệ trẻ - Thế hệ trụ cột của nước nhà.

Năm Mão sắp đến, người người, nhà nhà đều chuẩn bị những thứ cần thiết phục vụ cho ngày Tết. Người lớn thì thăm hỏi, chúc Tết họ hàng làng xóm. Trẻ con thì được mặc áo quần mới, có tiền lì xì. Còn thanh niên thì được gặp lại bạn bè, cùng trẩy hội du xuân, cùng tham gia trò chơi quê mình.

“Roòn” cái tên gọi không xa lạ đối với người dân tỉnh Quảng Bình. Vùng Roòn bao gồm 9 xã thuộc huyện Quảng Trạch, tỉnh Quảng Bình. Đây là nơi có nhiều phong tục truyền thống, lễ hội dân gian, nhất là trong những ngày lễ tết.

Không khí Tết mỗi lúc càng đến gần, chúng ta dễ bắt gặp không khí đó đến từ rất sớm, nhất là trong các phiên chợ, cùng với đó lễ hội

ngày tết cũng được tổ chức thường niên khi Tết đến Xuân về.

Roòn giờ đây có rất nhiều đổi mới, không còn nhiều những ngôi nhà cấp bốn cổ kính, thay vào đó là nhiều căn nhà cao tầng. Cổng làng trước kia là hai bụi tre lớn thì giờ đây cũng ở vị trí đó, cái cổng làng được đầu tư xây dựng rất hoành tráng, không những ở làng quê này mà các xã gần bên cũng vậy. Quá trình đô thị hoá đã đến với những miền quê nông thôn ở Việt Nam, và rồi hình ảnh, biểu tượng của làng quê là cây đa, bến nước sân đình giờ chỉ còn trong sách vở, chỉ còn trong tiềm thức mà thôi.

Có lẽ sự thay đổi ấy là sự vận động tất yếu khách quan khi mà đất nước ngày càng phát triển. Nhưng cùng với sự thay đổi về mặt vật chất thì phương diện văn hoá cũng dần thay đổi theo. Người ta lược bỏ những nét truyền thống của quê hương trong ngày Tết, lãng quên đi những giá trị văn hoá và thay vào đó là những trò chơi vừa “tân” vừa “cổ”. Những may thay những phong tục đậm nét văn hoá, tính truyền thống đặc trưng của vùng thì vẫn tồn tại và phát triển.

Vào những ngày Tết, người dân vùng Roòn thường tổ chức nhiều lễ hội, trò chơi truyền thống đặc trưng của vùng mình, tùy theo điều kiện, đặc điểm để các xã tự tổ chức, chẳng hạn như tục “Lấy lửa đêm giao thừa” (ở xã Cảnh Dương, Quảng Phú), hay tục “Xin lộc” ở đền thờ Công Chúa Liễu Hạnh ở xã Quảng

Đông. Ngoài những trò chơi về Thể dục thể thao - văn hóa văn nghệ còn có những trò chơi dân gian truyền thống như: hội thi “Cơm thi cơm Càn”, Hội cờ xuân (cờ tướng), đu quay, kéo co...

Đó là quá trình chuẩn bị và tổ chức rất chặt chẽ, chẳng hạn như hội thi “Cơm thi cơm càn” ở xã Cảnh Dương, Quảng Phú được diễn ra như sau:

Hội thi cơm thi cơm càn

Hội thi cơm thi cơm càn có nguồn gốc từ cuộc hành quân thần tốc của quân Tây Sơn, tiêu diệt 20 vạn quân Mãn Thanh vào mùa xuân Kỷ Dậu (1878).

Hội thi được tổ chức vào một trong 3 ngày Tết, tùy theo tình hình của địa phương, cuộc thi tái hiện lại cuộc hành quân thần tốc của đội quân Tây Sơn. Nội dung của hội thi được tiến hành như sau. Mỗi thôn cử ra một đội gồm 3 người (2 nam, 1 nữ). Hai người nam thì gánh trên vai 1 chiếc niêu (nồi nấu cơm), còn người con gái thì thổi lửa, nhưng điều thú vị ở đây là phải đi chứ không được đứng một chỗ. Có lẽ ai nhìn vào cuộc thi với cách thức tổ chức nấu niêu cơm bình thường trong hoàn cảnh không bình thường đã gây cho người xem nhiều hứng thú.

Thiếu lửa, phải cọ lửa từ 2 thanh tre do một tay lão luyện của người phụ nữ trong nghề sông nước.

Thiếu nước thì phải đi lấy nước ở giếng của làng từ 2 chiếc đĩa (tục xưa).

Các đội thi cứ thế mà đi theo vòng tròn, vừa đi vừa nấu, ánh đuốc bập bùng, cần niêu chao đảo, chông chiêng thổi thúc, dân chúng reo hò, làm cho hội thi trở nên sôi động, náo nhiệt.

Hội thi “cơm thi cơm càn” đã trở thành một hội chơi truyền thống của người dân nơi đây. Nếu chỉ nhìn bên ngoài, thoáng qua thì chúng ta chỉ thấy rất bình thường, nhưng đó là nét văn hóa, cái đẹp đang ẩn mình trong nghệ thuật của

người chơi. Cái đẹp ấy đầu tiên thể hiện trong sự vất vả của đội quân Tây Sơn, vừa đi vừa ăn sao cho kịp thời gian với phương châm “Thực túc, binh cường, tiến nhanh đánh nhanh”. Tiếp sau đó, chúng ta liên tưởng ngay sự đảm đang của người phụ nữ, vất vả khó khăn khi hàng ngày bôn ba kiếm sống, tối về tiếp tục làm nghĩa vụ của một người vợ, người mẹ trong gia đình. Cái đẹp trong hội chơi là cả một giá trị tinh thần hết sức to lớn và là niềm tự hào của người dân miền chài lưới.

Hội cờ đầu Xuân

Trên mỗi làng quê Việt Nam, có biết bao điều kỳ lạ và hấp dẫn quanh tục lệ đón Xuân. Dù có khác nhau ở từng dân tộc, song những tục lệ đó đều toát lên ước vọng mong muốn một năm mới nhiều hạnh phúc và may mắn cho mọi người.

Hội cờ Xuân ở các xã vùng Roòn năm nào cũng có, được tổ chức trong 3 ngày Tết và đã trở thành “tục lệ” của làng, lúc đó khách thập phương nô nức đổ về cùng nhau đấu trí. Người dân lại gặp dịp “trẩy hội du xuân”, “Cờ người” là một trò chơi cổ truyền hấp dẫn.

Từ giáp Tết, cùng với không khí chuẩn bị “ăn Tết” vui Xuân, những gia đình có con trai, con gái được làng chọn ngồi cờ lại bận rộn mua sắm áo quần trang điểm, ai cũng cố tạo cho mình một nét đẹp riêng sao cho nổi bật nhất hội cờ. Con trai thì quần xanh áo trắng, con gái thì áo dài trắng tinh khôi. Được ngồi cờ là một vinh hạnh, người chơi cờ cũng nao nức không kém, mỗi người không hèn nhau mà tự đến tranh tài. Sự hấp dẫn của hội cờ là sự gặp gỡ những trai, gái thanh lịch của làng. Cái đẹp dung nhan, cái đẹp nhân cách, cái đẹp trí tuệ đã tạo cho bàn cờ một gương mặt riêng, vừa dân dã, trầm tĩnh mà vừa ồn ào lúc chơi cờ khi nghe trống dục, hay tiếng kèng làm phân tâm người chơi, sự tĩnh lặng mà sung sướng hồi hộp khi nghe công bố kết quả.

Người dân quan niệm thắng thua trong đấu cờ là kết quả của quá trình luyện tập lâu dài, thử trí, là điều may mắn trong năm. Nếu thắng cờ thì trong năm sẽ luôn chiến thắng, làm gì cũng thắng lợi, chính vì vậy đã tạo nên tính căng thẳng, tạo dựng cái đẹp trong chiến thuật của người chơi cờ. Một truyền thống có thể được xem là đẹp khi tính toàn vẹn cụ thể được con người tiếp nhận, chúng hiện diện như những giá trị xã hội, tức những giá trị thể hiện sự khẳng định con người trong thế giới, chúng tỏ sự mở rộng giới hạn tự do của xã hội và con người, thúc đẩy sự phát triển hài hòa về nhân cách, sự nảy sinh và bộc lộ ngày càng đầy đủ những sức mạnh về năng lực của con người.

Nếu cuộc sống thường nhật đầy tất bật không cho người ta nhiều thời gian để chú ý tới nó thì “đến hẹn lại lên”, mỗi độ xuân sang, những ước vọng, niềm tin về một khởi đầu tốt đẹp, may mắn vào năm mới lại đưa mọi người tìm về với những phong tục tết truyền thống. Theo thời gian, có những phong tục vẫn được

lưu giữ đến ngày nay, có những phong tục đã bị thay đổi hoặc biến mất cùng sự phát triển của đời sống xã hội nhưng ngày Tết ôn lại phong tục đón tết dường như đã trở thành "một phần tất yếu".

Trải qua tiến trình lịch sử, phong tục tập quán đó hình thành những đặc trưng cơ bản, khẳng định những giá trị văn hóa, nhân văn của con người, hướng con người vươn tới ước mơ, những điều tốt lành... Và trên hết là góp phần xây đắp những tư tưởng, tình cảm tốt đẹp trong cộng đồng làng xã.

Do vậy, chúng ta không những duy trì mà còn phát huy những giá trị của phong tục tập quán ấy. Muốn làm được điều đó, trước hết mọi người cần có tinh thần trách nhiệm, ý thức tự giác để giữ gìn, lưu truyền cho các thế hệ. Đồng thời hàng năm đều tổ chức các lễ hội mang tính truyền thống, một phần không để mai một, phần khác nhằm giáo dục con cháu những giá trị tinh thần mà cha ông đã dày công xây dựng.

T.T.H.D